Utvecklingssamtal

- om vikten av förberedelse

Maria Ekenberg (IOL) Gunvi Yrjänä (UKL)

2007-06-07 Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för Individ, omvärld och lärande

Examensarbete 10 p
Professionellt lärarskap
Allmänna Utbildningsområdet III, 41-60p
Vårterminen 2007
Examinator: Fredrik Hertzberg
English title: Preparation of parent-student meetings

Lärarhögskolan i Stockholm

Besöksadress: Konradsbergsgatan 5A
Postadress: Box 34103, 100 26 Stockholm
Telefon: 08–737 55 00
www.lararhogskolan.se

Sammanfattning

Fokus i vårt examensarbete ligger på utvecklingssamtal med föräldrar och elever med annat modersmål än svenska. Syftet med arbetet har varit att undersöka hur lärare förbereder utvecklingssamtal. För att ta reda på detta undersökte vi vissa förhållanden. Kallar läraren till möte eller inbjuder hon? Bestämmer läraren plats eller får föräldrarna vara med och bestämma? Hur får föräldrarna veta syftet med mötet? Verkar föräldern uppfattas som en jämlike/jämbördig till läraren?

Vi delade ut enkäter på två skolor, en på skola A som ligger i en av Stockholms förorter och en på skola B som ligger i en större ort i Dalarna. Andelen elever med svenska som andraspråk varierade mellan skolorna.

Tidigare forskning har funnit att språksvårigheter och oklarheter i skolans syften och mål varit de största hindren för föräldraengagemang från familjer med annat modersmål än svenska. Våra resultat, som bland annat tar upp vad lärarna tror är orsaker till frånvaro vid utvecklingssamtal, tyder på att lärarna i vår undersökning inte anser att språksvårigheter eller otydlighet i skolans mål och syfte skulle vara en orsak till frånvaro vid utvecklingssamtal.

Nyckelord

Utvecklingssamtal, förberedelse, svenska som andraspråk, föräldraengagemang

Abstract

The aim of this paper was to study how teachers prepare student-parent meetings regarding the student’s educational development. Parents and students with Swedish as their second language was our focus.

For this we have examined certain circumstances. Does the teacher summon or invite the parents to the school? Does the teacher decide where the meeting is to take place or can the parents influence the location? How are the parents informed about the purpose of the meeting? Does it seem like the parents are treated as equals by the teachers?

We used a questionnaire in two Swedish schools to answer the questions. Other research has identified the parent’s language difficulties and limited knowledge of the curriculum as the cause of low parental involvement. However, the teachers in our research do not identify language or limited knowledge as the main cause of low parental involvement.

Keywords

Student-parent meetings, preparation, Swedish as second language, parental involvement

Förord

Att arbeta som vi gjort, tätt samman i flera veckor, har gett oss nya perspektiv av varandra och nya insikter om oss själva. Arbetets omfattning och tidsbegränsning samt våra egna logistikproblem har tvingat oss dela upp arbetet. Vi har sett hur bra det fungerar att arbeta med telefon och mailkontakt, men tycker nog trots allt att det verkliga mötet med den andra människan är det som givit oss mest.

Gunvi Yrjänä ansvarade för den del av Bakgrund som behandlar Hem och Skola samt skolans styrdokument. Även att skriva Tidigare forskning ingick i Gunvis del av ansvaret.

Maria Ekenberg har ansvarat för det tunga arbetet att sammanställa våra enkätsvar och därefter redovisa dessa i kapitlet Resultat. Maria har även ansvarat för stycket Centrala begrepp.

Tillsammans har vi bearbetat och skrivit: Syfte och frågeställningar, Metod, Diskussionen samt början på Bakgrund. De delar som vi haft enskilt ansvar för har vi diskuterat, bearbetat och redigerat gemensamt. Vi känner därför ett gemensamt ansvar för uppsatsen som helhet.

Tack

Vi vill tacka våra familjer som stöttat och gett oss kärlek då vi behövt extra doser av detta under arbetets gång. Vi vill också tacka våra vänner som fortfarande vill umgås med oss trots att vi försummat dom en tid, nu är vi tillbaka i en förbättrad och klokare version. Tack också till vår handledare Eva Berglund som hjälpt oss bearbeta och finslipa uppsatsen.

Innehåll

Innehåll **4**

Inledning **6**

Bakgrund 6
Kontakten mellan hem och skola 6
LPO94 7
Rättigheter och skyldigheter enligt Lpo94 8
Allmänna råd och riktlinjer 8
Förvaltningslagen 9
Syfte 9
Frågeställningar 9
Centrala begrepp 9
Tidigare forskning 10
Föräldrasamverkan och empowerment 10
Metod 14
Sökning av information 14
Respondenter och skolor 14
Enkäten 14
Genomförande 15
Bearbetning 15
Tillförlitlighet och giltighet 15
Etiska överväganden 15

Resultat **16**

Finns råd och regler om förberedelse och genomförande av utvecklingssamtal på skolan? 16
Tid och plats för samtal 16
Skola A 16
Skola B 17
Information om syfte med utvecklingssamtal 17
Skola A 17
Skola B 17
Förberedelse av utvecklingssamtal 18
Skola A 18
Skola B 18
Tolk 18
Skola A 18
Skola B 19
Orsak till att föräldrar uteblir 19
Skola A 19
Skola B 19
Lärarnas agerande om föräldrar uteblir 20
Skola A 20
Skola B 20
Dialogiska utvecklingssamtal 20

Skola A 20
Skola B 20
Anpassning av formen för utvecklingssamtalen 21
Skola A 21
Skola B 21
Lärarnas egna kommentarer 21
Diskussion 22
Finns gemensamma riktlinjer på skolan för hur man ska förbereda och genomföra utvecklingssamtal? 22
Vilka orsaker tror lärarna ligger bakom då föräldrarna uteblir från utvecklingssamtal? 23
Hur förbereder lärarna utvecklingssamtal? 24
Syften och mål 24
Tolk 24
Tid och plats 25
Reflektion 25
Referenser 27
Bilagor 27

Inledning

Bakgrund

Kontakt mellan hemmet och skolan är viktig för att stärka elever positivt. Föräldrarna har huvudansvaret för barnet och ska också ses som experter på sitt barn. Ett bra samarbete mellan hem och skola är det som skapar bäst förutsättningar för elevens skolframgång. Utvecklingssamtal är en av de viktigaste och även en av de få (Alfakir, 2004) situationer då hem och skola möts, och har därför en nyckelposition i kontakten mellan föräldrarna och skola.

Detta arbete fokuserar på elever och föräldrar med svenska som andraspråk. Under vår VFU och lärarutbildning har vi själva upplevt att utvecklingssamtalen med föräldrar med svenska som andraspråk inte fungerat tillfredsställande. Det finns exempelvis ett missnöje hos vissa lärare över att föräldrarna inte engagerar sig under utvecklingssamtalen och därmed inte får möjlighet att påverka sina barns utbildning.

Vi har inte mött lärare som funderat på *varför* samtalen inte fungerar eller sett att lärarna ändrar modellen för utvecklingssamtalen, utan det förefaller som om lärarna förutsätter att föräldrarna får den information de behöver för att kunna stödja sina barn. Vi ville därför titta närmare på hur lärarna beskriver att utvecklingssamtalen ser ut på två olika skolor.

I vår undersökning tittade vi på hur lärare förbereder utvecklingssamtal. För att ta reda på detta undersökte vi vissa frågor. Kallar lärarna till möte eller inbjuder man? Bestämmer läraren plats eller får föräldrarna vara med och bestämma? Hur får föräldrarna veta syftet med mötet? Verkar föräldern uppfattas som en jämlike/jämbördig till läraren?

Kontakten mellan hem och skola

I avhandlingen ”Föräldrar och skola” beskriver Erikson (2004) hur graden av och syftet med kontakten mellan skola och hem varierat, i och med skolsystemets olika förändringar. Enligt Erikson började man redan under 40-talet problematisera uppdelningen av ansvaret mellan hem och skola. Skolan sågs som ansvarig för elevens utveckling av kunskaper och färdigheter medan hemmet hade ansvaret för elevens fostran. Hemmet skulle dock stödja eleven med läxor och liknande. Däremot fanns inga förväntningar på föräldrarna att delta i skolans verksamhet eller vara delaktiga i beslut inom skolan. Därmed var eventuell kontakt mellan skola och hem begränsad till information genom rapportkort eller betyg (Erikson, 2004).

Efter 40-talet har utvecklingen i skolan gått mot alltmer föräldramedverkan. Under 80-talet ökade kravet på föräldraengagemang från skolans sida. Föräldrarna förväntades nu till en del delta i skolans verksamhet. Att utvecklingen gick mot en ökad valfrihet inom skolan (till exempel när det gäller ämnesval) ansågs gynna föräldraengagemanget. Att skolan och hemmet närmade sig varandra bidrog till valfrihetsprincipen, med fritt skolval, vilket infördes under det följande årtiondet. Då föräldrarna under 90-talet fick friheten att välja skola ökade också kraven från föräldrarna på att få insyn i skolornas verksamhet, eftersom föräldrarna ville veta mer för att kunna välja ”rätt” skola. Självklart ökade då också

konkurrensen mellan skolorna vilket medförde att skolorna började profilera sig. (Erikson, 2004)

Eriksons (2004) avhandling visar att den ”naturliga” ansvarfördelningen mellan hem och skola inte förändrats, utan det som ändrats är hur kontakten mellan skola och hem ser ut. Under 90-talet blev uppdelningen tydligare genom att professionalismen i skolan alltmer kom att poängteras. Begrepp som ”professionell lärare” och ”lärarprofessionalism” dök upp. Skolan sågs som en domän för de professionella vilket ökade avståndet mellan hem och skola, något som utvecklingssamtalets införande genom Lpo94 skulle överbrygga. Innan beslutet om utvecklingssamtal togs diskuterades elevsamtal som ett alternativ. Skillnaden mellan elevsamtal och utvecklingssamtal låg i graden av föräldrarnas medverkan och insyn. Elevsamtalet var avsett att föras mellan endast läraren och eleven och föräldrarna skulle enbart ha insyn i det som avsåg elevens kunskapsutveckling. Den sociala utvecklingen och elevens relationer på skoltid skulle föräldrarna alltså inte ha insyn i (Erikson, 2004).

De som drev frågan om ”utvecklingssamtalet” kunde stödja sig på formuleringar i Lpo94 som innebar att skolan OCH hemmet har gemensamt ansvar för elevens HELA utveckling. Därmed fick ”elevsamtalen” lämna plats för det nya - utvecklingssamtalet (Erikson, 2004).

LPO94

Enligt riktlinjerna i ”Läroplan för det obligatoriska skolväsendet” ska läraren:

> Utgå från att eleven kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärning och sitt arbete i skolan (Lpo94, 2.3 Elevers ansvar och inflytande)
>
> Samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därmed iaktta respekt för elevens integritet (Lpo94, 2.4 Skola och hem)
>
> Genom utvecklingssamtal främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling (Lpo94, 2.7 Bedömning och betyg)
>
> Utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen (a.a)
>
> Med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov. (a.a)

Läroplanen fastslår alltså förutom elevens bemyndigande att skolan (och därmed läraren) också skall bemöta föräldern som bemyndigad/kompetent. Föräldrarnas önskemål är viktiga och ska respekteras. Fokus ligger på samverkan och därmed också på dialog. Att informera men också hålla sig informerad. (Lpo94)

I skolans värdegrund fastslås att skolan skall arbeta för att de som arbetar i skolan ska utveckla sin förmåga att sätta sig in i och förstå andras värderingar och villkor. Att lärare (och annan personal i skolan) arbetar för detta och även uppträder enligt det är (enligt oss) en förutsättning för att värdegrunden ska vara aktiv och få en betydelse för de elever som går i skolan. (Lpo94)

Rättigheter och skyldigheter enligt Lpo94

> Skolan skall klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig ifråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. (Lpo94)

Läroplanen fastställer att ansvaret ligger på skolan, för att information om mål och syfte når fram till elever och föräldrar. Formuleringen om tydlighet uttrycker att skolan är skyldig att kontrollera med föräldrarna om det behövs tydliggöranden, så som eventuell översättning eller förtydligande. Då skolan inte kontrollerar med föräldrarna om något är oklart, uppfyller inte skolan sin skyldighet och åsidosätter därmed elevens och föräldrarnas rättighet till inflytande och påverkan.

Allmänna råd och riktlinjer

Från och med 1 januari 2006 ska varje elev ha en individuell utvecklingsplan. ”Allmänna råd och riktlinjer för individuella utvecklingsplaner” (Skolverket, 2006), bygger på Grundskoleförordningen och ska ge hjälp och stöd vid upprättandet av individuella utvecklingsplaner. Utvecklingssamtalet tas upp som en förutsättning för individuella utvecklingsplanernas (IUP) upprättande och uppföljning.

Språket i IUP ska vara gemensamt och sakligt, gemensamma rutiner och former ska användas. Detta tolkar vi som att det på varje skola bör finnas en gemensam ram för hur utvecklingssamtalen ska genomföras för att se likadan ut i varje klass och varje år. Att språket ska vara gemensamt kan givetvis tolkas som att yrkesspråk för lärare är i fokus men även att språket ska vara tillgängligt för föräldrarna. (Skolverket, 2006)

I råden tas även upp vikten av dialog samt att information ska lämnas om skolans arbete, mål och syften. Att föräldrarna har någon form av inblick i läroplaner och kursplaner krävs för att förstå hur elevens utveckling står i förhållande till dessa. Föräldrar och elever ska också ges möjlighet att förbereda sig inför samtalet, det måste enligt oss innebära att föräldrarna ska få information dels om innehållet i utvecklingssamtal men också om *syftet* med utvecklingssamtal. (Skolverket, 2006)

Allmänna råd och riktlinjer råder skolan att:

> utveckla och använda ett gemensamt och sakligt språk i dokumentationen (Skolverket, 2006)
>
> ha gemensamma rutiner och former för dokumentation av elevernas utveckling och lärande (Skolverket, 2006)
>
> ge elev och vårdnadshavare möjlighet att förbereda sig inför utvecklingssamtalet (Skolverket, 2006)
>
> vid utvecklingssamtalet ge elev och vårdnadshavare information om hur elevens utveckling och lärande förhåller sig till läroplanens och kursplanernas mål (Skolverket, 2006)
>
> skapa förutsättningar för att utvecklingssamtalet är ett möte där elev, vårdnadshavare och lärare ses som jämlika parter. (Skolverket, 2006)
>
> utvecklingssamtalet bör vara en dialog mellan lärare, elev och vårdnadshavare om hur elevens fortsatta lärande kan främjas samt vad var och en kan bidra med och ta ansvar för. (Skolverket, 2006)

Förvaltningslagen

I läroplaner och grundskoleförordningen står ingenting angivet om rätten till tolkhjälp under utvecklingssamtal. Vi får istället vända oss till Förvaltningslagen. Där står att myndigheter i kontakt med någon som inte behärskar svenska vid behov ska anlita tolk. Det står dock inte angivet av vem eller hur behovet av tolk ska bedömas. (Myndigheten för skolutveckling)

Syfte

Syftet med denna rapport är att fråga lärare hur de förbereder utvecklingssamtal med elever och föräldrar som har annat modersmål än svenska.

Frågeställningar

Finns gemensamma riktlinjer på skolan för hur man ska förbereda och genomföra utvecklingssamtal?

Vilka orsaker tror lärarna ligger bakom då föräldrarna uteblir från utvecklingssamtal?

Hur förbereder lärarna utvecklingssamtal?

Centrala begrepp

Med ***utvecklingssamtal*** avses det samtal som enligt Lpo94 ska hållas minst en gång per termin, där lärare, elev och elevens föräldrar möts. Det är ett enskilt samtal och gäller en familj åt gången. Samtalen ska fungera som en överblick över elevens kunskapsutveckling där alla parter ska vara delaktig och tillföra samtalet näring. Man ska arbeta med elevens individuella utvecklingsplan och eleven ska stå i centrum för samtalet.

Modersmål är det språk som en individ är uppfödd med (http://lexin.nada.kth.se) och lär sig först. Det kan vara en person som föds i Sverige men lär sig engelska i första hand av sina föräldrar, om de är engelskspråkiga.

Svenska som andraspråk (SVAS) avser elever och vuxna som har svenska som sitt ***andra*** språk, de talar alltså ett annat språk från början och har lärt sig ytterligare ett språk utöver sitt modersmål. Det behöver inte gälla personer som nyligen kommit till Sverige utan kan även gälla elever vars familjer bott i Sverige sedan generationer. Det är också vad vi menar med ***annat modersmål än svenska***. (Einarsson, 2004)

Ett annat begrepp som vi använder mycket är ***dialog***. Med dialog menar vi i enlighet med Alfakir:

> …att dialogens mål är att nå en ny förståelse och därigenom forma en helt ny grund som tankar och handlingar kan utvecklas vidare ifrån. Dialogen är inte till för att lösa problem utan upplösa problem. Ett sammanhang ska skapas där man kan komma till många överenskommelser och dialogen ska göra att människor tänker tillsammans. Man ser inte längre sin ståndpunkt som den slutgiltiga utan som ett steg på vägen. (Alfakir, 2004, s. 46-47)

Dialog innefattas enligt oss av en bra samtalsledare, aktivt lyssnande, deltagande och ödmjukhet. Samtalsledare blir i utvecklingssamtals situationer läraren, och denne måste vara skicklig för att nå en dialog med föräldrarna OCH eleven.

Enligt Lexin (http://lexin.nada.kth.se) betyder dialog ”samtal mellan två personer, komma till tals”, detta till skillnad från ***information/informera*** som betyder ”underrättelse/ge upplysning” vilket innebär att endast en part i samtalet behöver vara aktiv.

Tidigare forskning

Föräldrasamverkan och empowerment

Cummins (2001) beskriver i artikeln ”Empowering minority students: A framework for introduction” hur maktförhållandena i skolan påverkar skolframgången för dels den enskilde eleven men också skolans resultat som helhet. Skolor inom samma områden som fått samma råd om strategier för att vända en svikande trend gällande andraspråkselevernas skolframgångar, uppvisar olika resultat.

Cummins (2001) menar att det inom skolvärlden finns en aversion mot att uppmärksamma hur skolans maktstruktur ofta speglar maktstrukturen i samhället utanför. Cummins menar att detta maktsystem måste kompletteras med elevernas möjlighet att bestämma sitt eget öde, ”empowerment av eleven” (Cummins 1988). Empowerment betyder enligt Språkrådet "göra det möjligt för eller bemyndiga”. I områden med till exempel hög arbetslöshet är det annars lätt att familjernas socialt sett låga status påverkar lärarens syn på eleverna negativt och att läraren därmed utformar en undervisning för mindre kompetenta elever.

Cummins (2001) påtalar att de skolor som arbetat medvetet med föräldrasamverkan, relationen mellan lärare och studenter OCH bra strategier för inlärning förbättrat skolornas resultat. Cummins menar att skolan kommer att utforma undervisningen efter den bild läraren har av eleven. Det innebär att om eleven ses som kompetent så kommer undervisningen att planeras utifrån det.

I avhandlingen ”Parental involvement in School – What hinders and promotes parental involment in an urban School” beskriver Bouakaz (2007) ett projekt i Malmö. Projektet gällde föräldrasamverkan och riktade sig mot arabisktalande föräldrar. Två återkommande problem som behandlas i avhandlingen är språk och sociala skillnader.

Enligt Bouakaz (2007) lägger den tidigare forskning han studerat främst skulden till dålig föräldrasamverkan på språksvårigheter. Orsaken till dålig föräldrasamverkan anses vara föräldrarnas tillkortakommande i svenska språket och avsaknaden av skriftlig information och rådgivning för föräldrarna på det egna modersmålet. Forskningen tar även upp lärarnas antaganden om föräldrarna samt föräldrarnas skepticism till myndigheter, som andra hinder för samverkan. Även religion samt skillnaderna mellan föräldrarnas kultur och den svenska, anges som orsaker till brister i föräldrasamverkan.

Föräldrarna är, enligt lärarna, inte heller medvetna om hur viktig deras medverkan är för barnens skolframgångar och förstår inte heller att det, enligt svenska normer(författarnas anmärkning), ligger i deras ansvar som föräldrar att engagera sig. (Bouakaz, 2007)

Buckhöj-Lago (2005) tar upp frågan om den frånvarande föräldern och klargör att det inte finns någon lag som kräver att föräldrarna ska delta i utvecklingssamtal. Inte heller kan läraren kräva att eleven ska delta i samtalet, det är upp till föräldrarna att avgöra vad som är elevens bästa. Däremot finns krav på att skolan måste vidta åtgärder om man ser att eleven far illa.

Buckhöj-Lago (2005) beskriver vikten av att utvecklingssamtalen förs av två jämbördiga parter. Läraren kan ses som en myndighetsperson under utvecklingssamtalen, eftersom han representerar skolan. Vid tillfällen där läraren inte kan släppa på yrkesspråket bekräftar denna sin myndighet och släpper därmed inte in föräldern i samtalet. Konsten är att låta personlig men ändå vara professionell. Då läraren inte lyckas hålla professionaliteten, utan istället talar som privatperson i egen sak, övergår utvecklingssamtalet till att vara en social sammankomst istället för ett utvecklande samtal.

Som Cummins (2001) skriver påverkar skolans maktstruktur samt lärarens bemötande av elevens språk och kultur, relationen mellan läraren och föräldrarna samt eleven och föräldrarna.

> In social conditions of unequal power relations between groups, classroom interactions are never neutral with respect to the messages communicated to students about the value of their language, culture, intellect, and imagination. (Cummins, 2001, s.649-675)

I klassrummet ska läraren traditionellt sett finnas tillhands med färdiga svar till elever som ställer frågor och enligt Alfakir (2004) är detta en anledning till att många lärare är bättre på att tala, än att lyssna. För att ett utvecklingssamtal ska fungera väl krävs det däremot att läraren kan lyssna och fundera över det föräldrarna säger. Det handlar både om respekt, ödmjukhet och att inte förlora fokus på att utvecklingssamtalet ska vara en dialog.

Alfakir beskriver i sin bok hur respekten måste vara en del av dialogen och citerar William Isaacs:

> När vi respekterar någon, accepterar vi också att vi kan lära oss något av den andre. (Alfakir, 2004, s.47)

Respekt är extra viktigt i mötet med föräldrar då dessa måste ses som experter då det gäller kunskaper om det egna barnet. Genom att bemöta föräldrarna som kompetenta gör vi dem lika viktiga för barnets skolgång som läraren. Detta ökar förtroendet för skolan och läraren och gör mötet mer jämbördigt (Alfakir, 2004).

I Bouakazs (2007) avhandling uttryckte föräldrarna också sin okunskap, om det svenska skolsystemet samt dess regler och normer, som ett av de största hindren för det egna engagemanget. Självklart vill de sina barns bästa men kände inte att de själva hade möjlighet att påverka med sin delaktighet. Föräldrarna uttryckte även rädsla för att eleverna skulle utsättas för påföljder om föräldrarna uttryckte ”fel” förväntningar eller kritik mot skolan. Många föräldrar drog paralleller mellan sin känsla av otillräcklighet och att de haft egna dåliga skolerfarenheter. Detta i kombination med språksvårigheter vid informationsmöten och kontakter med barnens lärare gjorde att de inte alltid kände sig välkomna i den svenska skolan. (Bouakaz, 2007)

Enligt Cummins (2001) skapar och förhandlar lärare, elever och föräldrar sina identiteter i mötet med varandra vilket gör att den enes bemötande definierar den andres självbild.

> In short, educators define their own identities through their practice and their interactions with students. Students likewise go through a process of defining their identities in interaction with their teachers, peers, and parents. (Cummins, 2001, s.649-675)

Flera föräldrar tyckte att de bemöttes som om de hade lägre status inte på grund av sin utbildning utan därför att de kom från *”länder söderifrån”* (Bouakaz, 2007, s. 159). Viktigt för föräldrarna var att de ville bemötas som medborgare och inte som tillfälliga besökare i landet.

Bouakaz (2007) beskriver att man måste identifiera var problemet ligger innan man kan stärka föräldrasamverkan. Ligger problemet i att föräldrarna inte känner sig välkomna och därmed uttrycker sig negativt om skolan, måste de första åtgärderna fokusera på det. Bouakaz bad lärarna föreslå hur relationen till föräldrarna kunde förbättras. Lärarna uttryckte intresse för att träffa föräldrarna utanför skolan för att dels diskutera skolan, men också för att lära sig mer om varandra och bygga upp ett ömsesidigt förtroende.

Alfakir (2004) beskriver hur hon genom att *bjuda in* istället för att *kalla till* möte får föräldrarna att känna sig välkomna. Vid själva mötet är det enligt Alfakir också viktigt att inte tvinga föräldrarna att sitta på sina barns platser. Att göra detta kan få föräldrarna att relatera till sin egen skolbakgrund och då i vissa fall kanske mindre bra minnen.

Ett annat förslag till lösning var att låta föräldrarna välja plats för mötet med läraren. Många föräldrar vill ändå se var barnet spenderar sina dagar därför kan det vara bra att till samtalet förbereda ett *besök* i klassrummet. Att föräldrarna får välja plats för samtalet, ökar tryggheten och känsla av jämbördighet. I frågan om tidpunkten för mötet framhålls vikten av att inte inkräkta på familjeaktiviteter som är viktiga, vilket är ett steg mot valfrihet och anpassning efter familjerna (Buckhöj-Lago, 2005).

I början av projektet hade lärarna i Bouakazs (2007) undersökning problem med att föräldrarna inte kom till de avtalade informationsmötena. Då lärarna ringde kom föräldrarna däremot vanligen inom några minuter. De ursäkter som framfördes var många gånger att de inte förstått vad mötet skulle handla om eller att de inte kände att de själva kunde tillföra något. Att lärarna ringde och bad föräldrarna komma tolkades enligt Bouakaz positivt av föräldrarna och gjorde att de kände sig välkomna.

Syftet med utvecklingssamtal kommer att styra planeringen av samtalet. Meningen med utvecklingssamtalet är att eleven ska ges tillfälle att reflektera över sitt eget lärande och delta i utvärdering och planering (Lpo94). Genom att planera samtalet utifrån elevens självreflektion, kommer eleven att bli den aktiva och vara i fokus under samtalet. Fokus på eleven motverkar att läraren håller monolog under utvecklingssamtalet, något som både Buckhöj-Lago (2005) och Alfakir (2004) funnit att många lärare gör.

Bouakaz (2007) trycker extra på vikten av dialog och samverkan eftersom det bidrar till föräldrarnas passivitet om kommunikationen består i envägsinformation, från skolan till hemmet. Ansvaret för att stödja eleven för skolframgång ligger på föräldrarna men ansvaret för att samarbetet mellan skola och hem ska fungera ligger på skolan. Skolan måste ge föräldrarna instrument för att kunna stödja eleven.

Skolan måste informera om de gemensamma målen och ge föräldrarna möjlighet att diskutera hur (och varför) man tillsammans kan mot dessa med eleven. En klar ansvarsfördelning måste sättas upp med tydlig tidpunkt för uppföljning. Där samarbetet

havererat finns, på grund av oklarheter, delade uppfattningar om hur man ska uppnå målen. Tydlighet krävs eftersom det annars finns utrymme för felaktiga tolkningar och osäkerhet hos både föräldrar och lärare. (Bouakaz, 2007)

Tydliga mål och formuleringar skulle också göra det lättare för föräldrarna att följa sitt barns utveckling och minskar risken för missförstånd. Genom att läraren är tydlig blir det också lättare för föräldrarna att precisera vad de vill ta upp på utvecklingssamtalet. (Alfakir, 2004)

Som Buckhöj-Lago (2005) påpekar är det en förutsättning att den som håller i utvecklingssamtalet känner eleven, för att samtalet ska bli en dialog. Det blir annars svårt för läraren att besvara eventuella frågor från föräldrarna och att ge någon progression i kunskapsutvecklingen. Det är stor risk att samtalet får formen av information och envägskommunikation.

För att kunna delta i en diskussion om innehållet i skolan är det viktigt att ha insyn i verksamheten. Att ha ett skrivet måldokument är oftast inte tillräckligt eftersom alla inte kan tillgodogöra sig det. I boken ”Utvecklingssamtal” föreslår man att istället inleda med ett föräldramöte där föräldrarna får diskutera och ställa frågor för att få en tydligare bild av vad målen för skolan innehåller. (Buckhöj-Lago, 2005)

Föräldrarna i Bouakazs (2007) undersökning efterlyste diskussion från dag ett om hur skolan fungerar, vad som förväntas av föräldrarna och vilka målen är i årskurs 9. Föräldrarna talade om att arbeta mot samma mål och tala med samma röst. Regler och normer som gäller i skolan ska också gälla hemma och vice versa. För att det ska fungera krävs tvåvägsinformation och direktkontakt där barnen inte används som informatörer.

I avhandlingen ställde Bouakaz (2007) frågan till lärarna om ansvarsfördelningen mellan lärare och föräldrar då det gäller information och möten. Enligt lärarna var det föräldrarnas ansvar att delta i utvecklingssamtal och föräldramöten, samt att läsa all skriftlig information som eleven får med sig hem. I de fall föräldrarna av någon anledning inte förstår informationen är det enligt lärarna föräldrarnas ansvar att söka hjälp med detta. Lärarna ansåg även att föräldrarna ska anpassa sig efter de regler och normer som gäller i svenska skolan. En sådan anpassning innebar bland annat att föräldrarna själva kontaktar skolan om något är oklart angående barnets skolgång, istället för att vänta passivt på att skolan ska ta kontakt.

Föräldrarna själva uttryckte att de upplevde att en kallelse till skolan alltid innebar att det var problem med barnet i skolan, vilket gjorde att de kände sig negativa redan innan mötet började. Det kändes också meningslöst att delta eftersom läraren sa samma sak varje gång. Föräldrarna saknade en progression i samtalen. Inte heller tyckte föräldrarna att informationen var riktig, eftersom det plötsligt kunde uppdagas att elevens resultat inte var så bra som föräldrarna tidigare trott. Föräldrarna efterlyste också uppföljning av tidigare utvecklingssamtal.

> I asked them to help me to help him. We sat and talked. They said that would happen, but in the long run nothing happened. Time simply goes by. There’s meeting after meeting but nothing dicisive happens. (Bouakaz, 2007, s. 177)

När Buckhöj-Lago (2005) intervjuade11-åringar uttryckte dessa oro inför utvecklingssamtalen, samt menade att de inte ville prata under samtalet eftersom de vuxna hastade vidare medan eleven själv fortfarande försökte formulera sig. Ett underlag i form av till exempel en enkät är en möjlighet för eleven att kunna förbereda vad denna vill ta upp, men också att veta vad som kommer att tas upp och därmed slippa olust inför samtalet.

Metod

Sökning av information

Vi försökte kategorisera vilken sorts information vi sökte och kom fram till att vi ville undersöka hur lärare arbetar med planering av utvecklingssamtal. Som Andersson (2001) påpekat måste alltid valet av metod vara underordnat syftet med undersökningen och vilken sort information man söker. Samtidigt måste man dock ta i beaktande hur mycket tid man har till förfogande. Det som i vårt fall talade för att göra en enkät var dels vår tidsbegränsning, men också att den ena skolan uttalade att deras lärare hade för lite tid för att ställa upp på intervjuer.

Genom att då använda oss av en enkät som vi begränsade till cirka 5 minuter fick vi ändå båda skolorna att ställa upp. Detta ökade kraven på oss att formulera exakta frågor då vi konstruerade enkäten, vilket gjorde att mycket tid gick åt till detta. Genom att ha exakta frågor hoppades vi tjäna in tid vid analysen eftersom en sådan enkät förenklar analysarbetet.

Respondenter och skolor

Vi valde att undersöka två skolor, i helt olika områden för att kunna göra jämförelser. I skola A, som ligger i en av Stockholms förorter har nära 100 % av familjerna andra modersmål än svenska. Skola B, som ligger i en av de större orterna i Dalarna har en mindre andel (cirka 25 %) familjer med annat modersmål än svenska.

Enkäten lämnades ut till lärare med ansvar för utvecklingssamtal. De lärare som tillfrågades arbetar från förskoleklass upp till årskurs 6. Samtliga lärare har elever i klassen som har annat modersmål än svenska.

Tillsammans med enkäten lämnades även ett brev där vi presenterade oss och vår undersökning. I brevet försäkrades om respondenternas och skolornas absoluta anonymitet. Detta innebär att ingen har möjlighet att koppla svaren i en enkät till en enskild person. (http://www.codex.vr.se/sh/anonymitet.html)

Då vi i resultat och analys använder oss av termen ”lärare” ska detta ses som könsneutralt och bestämmer därmed inte genus på respondenten.

Enkäten

Enkäten (bilaga 2) är i huvudsak uppbyggd med flervalsfrågor, där läraren kan kryssa i flera svarsalternativ. De två frågor som vi ansåg behandla ”attityd hos läraren” fick bara besvaras med *ett* kryss.

I fem frågor ombads läraren svara med en uppskattning i procent. Vi använder då en tallinje markerad med 0, 50 och 100 %.

I flera av frågorna kan läraren svara med egna förslag.

Genomförande

I planeringsstadiet diskuterade vi möjligheten att intervjua lärare på skolorna men möttes av att skolorna tyckte det skulle ta för mycket tid i anspråk. Genom att lova skolorna att enkätfrågorna skulle bestå av i huvudsak kryssfrågor och ta cirka 5-10 minuter i anspråk lyckades vi få till stånd ett samarbete.

Tyvärr blev gensvaret ändå något sämre än förväntat. På skola A (Stockholm) lämnades 33 enkäter ut och 5 returnerades besvarade, medan det i Dalarna (på skola B) lämnades ut 10 enkäter och returnerades 8.

Bearbetning

För en enkel överblick väljer vi att presentera resultatet i procentform, där det alltså ifråga om A handlar om del av 5 och i B del av 8. Vi väljer att alternera mellan att presentera resultat som % eller ”del av” beroende på vad som är mest lättförståeligt i texten.

Tillförlitlighet och giltighet

I vår undersökning ville vi titta på hur lärare förbereder utvecklingssamtal med föräldrar med svenska som andraspråk. Eftersom vi bara har samlat material från två skolor kan inga generella slutsatser dras som gällande för hela skolväsendet.

Den låga svarsfrekvensen från skola A, 5 inlämnade av 33 utdelade enkäter, måste tas i beaktande när man läser resultatet av undersökningen.

Etiska överväganden

Enligt Hartman (2003) och Vetenskapsrådet (1990) måste vissa krav uppfyllas vid insamling av material från forskningspersoner. Kraven måste uppfyllas för att skydda respondenterna från negativa konsekvenser av att de deltar i undersökningen.

Informationskravet

I de fall undersökningen ska ske på en skola måste tillstånd erhållas från skolledningen. Forskaren måste vara öppen med syfte och upplägg av undersökningen. Information ska finnas om vilken institution som står bakom undersökningen samt hur information kommer att behandlas, redovisas och lagras.

Innan vi lämnade ut enkäten kontaktade vi skolledningen på båda skolorna för att få deras tillstånd. Vi informerade skolorna om syftet med vår undersökning samt de forskningsetiska regler vi arbetade efter. Tillsammans med enkäten till lärarna lämnades ett brev (bilaga 1) där vi presenterade oss och berättade vad vår c-uppsats skulle komma att behandla. Därmed uppfyllde vi *informationskravet* både gentemot skolan och gentemot de enskilda lärarna.

Samtyckeskravet

Respondenterna måste själva ha möjlighet att välja om de vill delta eller avböja, det är forskarens ansvar att se till att i vårt fall skolledningen inte kräver av läraren att delta. Vi bad skolorna att bereda lärarna möjlighet att lämna in enkäten anonymt, vilket de också gjorde. Enkäterna delades ut på skolorna och det var frivilligt för lärarna att delta. Därmed uppfyllde vi *kravet om samtycke*.

Konfidentialitetskravet

Enskilda respondenter och skolor ska inte kunna identifieras i redovisning eller tolkning av resultat. Lärarna försäkrades om absolut anonymitet i uppsatsen och att de även vid inlämningen kunde vara helt anonyma. Detta innebär att ingen har möjlighet att koppla svaren i en enkät till en enskild person. Inte heller skolan kommer att kunna identifieras av utomstående eftersom vi endast nämner dem som A och B i uppsatsen. Därmed uppfyller vi *konfidentialitetskravet*.

Nyttjandekravet

Insamlad information får endast användas i det forskningssyfte som uppgetts för respondenterna. Det är endast vi som använt materialet och det kommer efter uppsatsens inlämning endast användas som referensmaterial om någon efterfrågar bevis för vår undersökning. Därmed anser vi att vi uppfyller *nyttjandekravet*.

Resultat

Finns råd och regler om förberedelse och genomförande av utvecklingssamtal på skolan?

På båda undersökningsskolorna fanns råd och regler om förberedelse och genomförande av utvecklingssmtal, men det är trots det bara 53.8% av alla tillfrågade lärare som svarade JA på frågan. På skola A svarade 80 % JA, på skola B 37.5 %.

Vid samtal med rektor på skola B framkom att underlaget till utvecklingssamtalen arbetats fram gemensamt på studiedagar där alla lärare förväntats delta.

Tid och plats för samtal

Skola A

När det gäller *tid* för utvecklingssamtalet så svarade merparten av lärarna på skola A att de meddelade föräldrarna en bokad tid för samtal (60 %). Resterande svarade att föräldrarna själva fick boka tid på en bokningslista eller liknande (40 %). En av lärarna berättade att denne alltid skickade ut 4 förslag på tider och sedan ringde upp föräldrarna för att komma överens. *Platsen* som samtalen förläggs till bestämdes till 60 % av läraren själv, en av fem

lärare förlade dem alltid till klassrummet. En av lärarna bestämde i samråd med föräldrarna vart samtalet skulle förläggas.

Skola B

På skola B är det bara sex av åtta lärare som svarat på frågorna angående *tidsbokning.* Tre av dem svarade att de valde att bestämma tiden för utvecklingssamtalet själva och de andra tre lät föräldrarna boka in sig på en lista. *Platsen* för utvecklingssamtalet bestämdes oftast av läraren själv, 75 % av dem som svarat valde att göra så. Två av åtta lärare förlade alltid sina samtal till klassrummet och en av åtta bestämde platsen i samråd med föräldrarna. Några av lärarna tillade också att de förlade samtalen till något rum/mindre rum som är ledigt, att man fick leta reda på ett rum när det var dags eller att platsen bestämdes av klassläraren tillsammans med SVAS läraren.

Sammanfattning

Det vanligaste systemet för tidsbokning inför utvecklingssamtalen var att lärarna själva bestämde en tid och meddelade föräldrarna denna. Några lärare lät föräldrarna boka in tid själva på en bokningslista. Läraren själv bestämde vanligtvis platsen för samtalen, några placerade sig alltid i klassrummet. Två av tretton tillfrågade bestämde platsen i samråd med föräldrarna.

Information om syfte med utvecklingssamtal

Skola A

Det vanligaste sättet att informera föräldrarna om syftet med utvecklingssamtalen på skola A var att dela ut skriftlig information på svenska (60 % av lärarna). Ingen delade ut skriftlig information på respektive modersmål. En lärare av fem informerade om syftet på föräldramöte. En lärare av fem samarbetade med modersmålsläraren för att informera om syftet.

Skola B

Sju av åtta lärare på skola B informerade föräldrarna om syftet med utvecklingssamtal på föräldramöten. Skriftlig information på svenska delades ut av 37.5 % av lärarna, ingen delade ut skriftlig information på modersmål. En lärare sade sig samarbeta med modersmålsläraren för att informera om syftet. En lärare tillade att föräldrarna får muntlig information vid utvecklingssamtalets början, en annan lärare tog hjälp av tolk för att informera.

Sammanfattning

På skola A informerades det om syftet med utvecklingssamtal i första hand med skriftlig information på svenska. Ingen skriftlig information delades ut på föräldrarnas modersmål. Det fanns visst samarbete med modersmålsläraren.

Skola B informerade om syftet med utvecklingssamtal på föräldramöten i första hand, där man ibland använde tolk. Skriftlig information förekom, men inte på modersmål. Det fanns visst samarbete med modersmålsläraren.

Förberedelse av utvecklingssamtal

Skola A

En lärare av fem förberedde utvecklingssamtalen genom att intervjua föräldrarna, ingen valde att intervjua eleverna. En av fem förberedde föräldrar och elever genom att låta dem besvara enkäter. En av de tillfrågade lärarna lät endast eleverna besvara enkäter.

Samarbetade med eleven inför utvecklingssamtalet gjorde en av de tillfrågade lärarna, och samarbetade med modersmålsläraren inför samtalet gjorde två av lärarna. 60 % svarade att de förberedde utvecklingssamtalen tillsammans med andra lärare. Lika många angav att de gick igenom egen dokumentation som förberedelse. Två av fem lärare på skolan förberedde samtalen genom att boka tolk. Två av fem lärare förberedde varken elever eller föräldrar inför samtalen.

Skola B

Ingen av lärarna på skola B valde att intervjua föräldrar eller elever för att förbereda inför utvecklingssamtalen. Hälften av lärarna lät föräldrar och elever besvara enkäter. Delade ut enkäter till endast eleverna gjorde två av åtta lärare på skolan. Två av åtta svarade också att de samarbetade med eleven inför samtalen och 37.5 % av lärarna samarbetade med modersmålsläraren. Sex av åtta lärare samarbetade med andra lärare för att förbereda sig och alla utom en gick igenom egen dokumentation inför samtalen. Sex av åtta lärare bokade tolk inför samtalen. Två av åtta lärare förberedde varken elever eller föräldrar inför samtalen.

Sammanfattning

Många samarbetade med andra lärare när de förberedde utvecklingssamtalen, några angav särskilt att de samarbetade med modersmålsläraren. Det vanligaste i förberedelserna var att gå igenom egen dokumentation. Många förberedde genom att dela ut enkäter till eleverna, och några lämnade även enkäter till föräldrarna. Merparten av lärarna på skola B bokade tolk som förberedelse inför samtalen, fåtalet lärare gör det på skola A. Fyra av tretton lärare förberedde varken elever eller föräldrar inför samtalen på något av våra föreslagna sätt.

Tolk

Skola A

På frågan om hur många utvecklingssamtal som tolk används i svarade två lärare på skolan att de aldrig använde tolk, en lärare svarade att den gjorde det i ett av tio av samtal och två svarade att de använde tolk i hälften av samtalen. I de fall där läraren själv bedömde att tolk inte var nödvändigt upplevdes samtalen fungera bra till 100 % av tre utav fem tillfrågade. En av fem upplevde att samtalen fungerade bra till 75 %. En lärare valde att lita helt på att föräldrarna sade till om de ville ha tolk.

Tre av fem lärare angav att samtal där *föräldrarna* avböjde tolk, fungerade bra till 100 %. En av fem uppskattade att 75 % av de samtalen fungerade bra. En lärare avstod från att besvara frågan.

Skola B

Tre lärare av åtta på skolan angav att de inte använde tolk i några utvecklingssamtal, två lärare gjorde det i vart tionde samtal och en lärare använde tolk i hälften av samtalen. När läraren själv bedömde att tolk inte behövdes angav sex av åtta lärare att samtalen ändå fungerade bra till 100 %. En upplevde att det fungerade bra i 75 % av samtalen och en uppgav att inga samtal, där läraren bedömde att tolk inte behövdes, fungerade bra.

När *föräldrarna* avböjde tolk svarade en lärare av åtta att 10 % av samtalen ändå fungerade bra, två av åtta svarar att 50 % av samtalen fungerade bra och en svarade 100 % av samtalen. En lärare avstod från att svara på frågan. En lärare påpekade också att två föräldrar av fem avstod tolk, trots att behovet fanns, därför att tolken ofta fanns i familjens bekantskapskrets vilket upplevdes som pinsamt av familjen.

Sammanfattning

Vid en jämförelse såg vi att tolk användes oftare på skola B än skola A. Flertalet av de lärare som själva bedömde att det inte behövde vara en tolk närvarande vid utvecklingssamtalen angav att samtalen fungerade bra ändå. Detsamma gällde när föräldrarna avböjde att ha tolk närvarande.

Orsak till att föräldrar uteblir

Skola A

De flesta lärarna på skola A, fyra av fem, trodde att anledningen till att föräldrar eventuellt uteblev från utvecklingssamtal berodde på glömska eller andra förhinder. En trodde att det berodde på kulturella orsaker och förtydligade att föräldrarna inte tyckte att utvecklingssamtalet var viktigt. En lärare trodde också att det kunde bero på att föräldrarna var ointresserade av utvecklingssamtalet. En lärare trodde att det berodde på familjesituationen.

Skola B

De flesta lärarna på skola B angav ett eget alternativ i frågan om vilken andledning man trodde fanns då föräldrar eventuellt uteblev. Sex lärare skrev att de trodde att föräldrarna uteblev på grund av att de glömt eller missförstått tiden, eller fått oförutsedda förhinder. En menade att det aldrig hade hänt att andraspråksföräldrar uteblivit. Ingen trodde att det berodde på ointresse från föräldrarna, men en lärare trodde att det kunde bero på familjesituationen.

Ingen av de tillfrågade lärarna trodde att föräldrarna som uteblev från utvecklingssamtal, inte förstått kallelsen på grund av språket. Ingen trodde heller att det berodde på att föräldrarna inte förstått syftet med samtalet.

Lärarnas agerande om föräldrar uteblir

Skola A

Om föräldrarna uteblev från utvecklingssamtalet angav tre av fem lärare på skola A att de kontaktade föräldrarna i sittande stund för att kontrollera om de glömt tiden. En lärare kontaktade föräldrarna vid ett senare tillfälle för att boka om tiden. En lärare undersökte andledningen till att föräldrarna uteblivit och agerade utifrån den. Ingen av lärarna antog att föräldrarna avböjde samtalet, men en lärare tog kontakt med föräldrarna och frågade om de avböjde utvecklingssamtal.

Skola B

Fem av åtta lärare på skola B kontaktade föräldrarna i sittande stund för att kontrollera om de glömt tiden. Tre av åtta kontaktade dem senare för att boka om tiden. Hälften av lärarna undersökte anledningen och agerade utifrån den. Ingen av lärarna antog att föräldrarna avböjde samtalet. På skola B poängterades det under ”Egna kommentarer” att det var sällan som föräldrar med annat modersmål än svenska uteblev från utvecklingssamtalen. En lärare sade särskilt att det aldrig hade hänt.

Dialogiska utvecklingssamtal

Skola A

Tre av fem lärare på skolan upplevde att deras utvecklingssamtal var dialogiska till 100 %. En lärare upplevde att samtalen var dialogiska till 90 % och en lärare upplevde det till 75 %. En av de lärare som angav att dialogen fungerade till 100 % hade trots det besvarat frågan om ”orsak då det INTE fungerar”. Läraren angav då att problemet berodde på ointresse hos föräldrarna. En lärare angav att föräldrarna inte förstod syftet med utvecklingssamtalet som skäl till samtalen inte alltid var dialogiska. Två lärare trodde att det oftast berodde på familjesituationen. Ingen trodde att utebliven dialog oftast berodde på språksvårigheter.

Skola B

Två lärare av åtta på skola B upplevde att deras utvecklingssamtal är dialogiska till 100 %, två upplevde det till 85 %, tre lärare angav 75 % och en lärare upplevde att hälften av samtalen var dialogiska.

Två lärare angav att föräldrarna inte förstod syftet med utvecklingssamtalet som skäl till att samtalen inte alltid är dialogiska. En lärare trodde att det oftast berodde på familjesituationen. Fem av åtta lärare trodde att utebliven dialog oftast berodde på språksvårigheter.

Under egna kommentarer funderade lärare på skola B över om det var tidigare skolerfarenheter från hemlandet och andra skolsystem som påverkade dialogen. Andra orsaker som angavs var osäkerhet i skolmiljö, ovana vid att ha en aktiv roll i skolan (de är vana att bli informerade), samt okunskap om svenska skolsystemet, läroplaner och mål.

Sammanfattning

Under ”Egna kommentarer” har lärarna på skola B funderat kring om orsaken till utebliven dialog kunde bero på föräldrarnas erfarenheter från hemlandet och andra skolsystem. Även de övriga ”Egna kommentarerna” är med riktning på att föräldrarna var orsaken då dialogen inte fungerade. Under egna kommentarer hade lärarna kunnat ange att de själva hade del i orsaken. Eftersom de inte gjort det, blir vår slutsats att, lärarna ansåg att det var *föräldrarnas* fel då dialogen inte fungerade.

Anpassning av formen för utvecklingssamtalen

Skola A

Två av fem lärare på skola A menade att de anpassade utvecklingssamtalen helt efter de föräldrar som skulle delta. Två lärare gjorde det till 75 % och en lärare ansåg sig anpassa samtalen till 50 % efter de som skulle delta.

Skola B

Fem lärare av åtta på skola B ansåg sig anpassa utvecklingssamtalen efter dem som skulle delta. En lärare gjorde det till 90 % och två lärare anpassade samtalen till 75 %.

Sammanfattning

På båda skolorna anpassade man samtalen efter de föräldrar som skulle delta.

Lärarnas egna kommentarer

Som sista punkt på enkäten fick lärarna skriva fritt om de ville lägga till något eller kommentera. Samtliga kommentarer kommer från lärare på skola B.

En lärare sa sig alltid boka utvecklingssamtal i samarbete med tolk, vilket fungerade bra. Det som läraren saknade var ett informationspapper på respektive modersmål.

En annan menade att det ibland kunde vara svårt att få ”rätt” tolkhjälp på en relativt liten ort, familjen kunde avböja tolkhjälp för att inte tolken skulle få insyn i familjen. En sa också att det i vissa fall kunde vara så att föräldrarna avböjde tolk, men att lärarna ansåg att det behövdes och bokade en ändå. De informerade då föräldrarna om varför om så var fallet.

Två lärare kontrollerade att föräldrarna förstod den skriftliga informationen, ofta fick syskon tolka. Ett mål de hade var att i framtiden ta mer hjälp av modersmålslärarna för att till exempel översätta skriftlig information till respektive modersmål

Diskussion

Diskussionen följer frågorna som vi belyst i vår undersökning. Vi anser att svaren från skola B, med högst svarsfrekvens, är väl representativa medan den låga svarsfrekvensen på skola A gör att svaren där är mer svårtolkade. I den mån lärarna tycks ha en hög grad av samstämmighet i svaren trots den låga svarsfrekvensen i vissa fall, tolkar vi det som att svaren trots det är väl representativa för de skolor som undersökts.

Finns gemensamma riktlinjer på skolan för hur man ska förbereda och genomföra utvecklingssamtal?

På både skola A och B fanns riktlinjer för hur samtalen ska förberedas och genomföras. Därför förvånade det oss när svaret på frågan i vår enkät om detta inte var enhälligt JA. En tanke om detta resultat var att de tillfrågade lärarna kunde ha något gemensamt. En orsak som vi såg som möjlig, var att de nyligen tagit lärarexamen – och därmed inte varit med då befintliga råd och regler togs i bruk på skolan. Alternativt trodde vi att respondenterna tagit examen före Lpo94 och utvecklingssamtalens införande. Då vi jämförde de examensår respondenterna angivit visade det sig att vi inte kunde hitta en gemensam nämnare för respondenternas examensår, perioden sträckte sig från mitten på 70-talet till detta årtionde.

I Skolverkets ”Allmänna råd och regler om individuella utvecklingsplaner” (Skolverket, 2006) står det hur utvecklingsplanerna bör utformas med gemensamma rutiner för dokumentation och med gemensamt språk för att säkerställa kontinuiteten för eleven. Vi har tolkat dessa råd som att skolan ska ha gemensamma riktlinjer för hur utvecklingssamtal ska förberedas och genomföras, eftersom de individuella utvecklingsplanerna dels ska uppföras men även följas upp under utvecklingssamtalen. Vi tror att beslutet om individuella utvecklingsplaner kommer att fortsätta höja kvalitén på utvecklingssamtalen i och med att det är något som alla skolor *måste* arbeta med och eftersom det ställer krav på att skolan kontinuerligt dokumenterar elevens kunskapsutveckling. Vilket ger ett bra underlag för utvecklingssamtal.

Både Bouakaz (2007) och Alfakir (2004) tar upp vikten av tydlighet med skolans mål och syften för föräldrarna och lärarna. Genom att det är många lärare på skola B som inte vet om att skolan har gemensamma riktlinjer för hur utvecklingssamtalen ska förberedas och genomföras, ifrågasätter vi hur tydliga de lärarna kan vara gentemot föräldrarna i frågan om syftet med utvecklingssamtalet.

Då det finns tydliga ramar för samtalen minskar risken för missförstånd och gör det lättare att hålla sig till ämnet och föräldrarna kan lättare precisera vad de vill ta upp (Bouakaz, 2007 och Alfakir, 2004). Därför skulle vidare forskning kunna undersöka om, lärarna som svarat att det inte finns gemensamma riktlinjer på skolan, har egna strategier för att hålla fokus och undvika att utvecklingssamtalet istället blir en social sammankomst av den typ som Buckhöj-Lago (2005) beskriver.

För att klargöra *varför* lärarna svarat som de gjort, kan man studera närmare de lärare som svarat att allmänna råd och regler inte finns på skolan. Kunde vi möjligen ha fått ett jakande svar från även dessa lärare genom att använda en annan formulering än ”råd och regler”? I de fall där lärarna svarat att allmänna råd och regler finns på skolan, skulle man kunna undersöka om dessa lärare verkligen arbetar enligt dem med förberedelse och genomförande.

Vilka orsaker tror lärarna ligger bakom då föräldrarna uteblir från utvecklingssamtal?

Ingen av de lärare vi frågat trodde att föräldrarna som uteblir från utvecklingssamtal, inte förstått kallelsen på grund av språket. Ingen trodde heller att det berodde på att föräldrarna inte förstått syftet med samtalet. Detta är tänkvärt eftersom *föräldrarna* i Bouakazs (2007) avhandling beskriver just språkförbistring och oklara syften som två av de största problemen för sitt eget engagemang. Även forskningen som Bouakaz (2007) åberopar, tar upp språket och otydlighet gällande skolans mål och syften som skäl till dålig föräldrasamverkan. Vi anser att det i detta sammanhang är viktigt att komma ihåg att språket *kan* vara en orsak. Många av lärarna i vår undersökning anger trots allt att samtalen inte fungerar fullt ut.

Föräldrarna i Bouakazs (2007) avhandling uttryckte att de tyckte det var onödigt att gå på möten i skolan eftersom de upplevde att läraren tog upp samma saker på varje möte. Föräldrarna angav också att de inte kunde uttrycka sig som de önskade. I kombination med de egna skolerfarenheterna blev föräldrarnas totala upplevelse att de inte kände sig välkomna till skolan. Att föräldrarnas egna skolerfarenheter skulle kunna påverka viljan att delta i utvecklingssamtal stämmer bra med det som lärarna i vår undersökning funderat kring under ”egna kommentarer”. Att lärarna, i vår undersökning, kommenterade egna skolerfarenheter som en eventuell orsak till uteblivet utvecklingssamtal, var positivt eftersom det kan visa att lärarna reflekterat och enligt skolans värdegrund försökt sätta sig in i föräldrarnas situation.

Enligt Bouakaz (2007) beskrev föräldrarna att de kände sig välkomna i skolan när lärarna ringde och bad dem komma på möten om de inte dykt upp. Ingen av lärarna i vår undersökning förutsatte att föräldrarna avböjer samtal om de eventuellt uteblir, utan övervägande kontaktades föräldrarna i sittande stund. Detta gör att vi tror att förutsättningarna ökar för att föräldrarna, som lärarna i vår undersökning har kontakt med, känner sig välkomna och därför kommer till skolan vid nästa utvecklingssamtal.

Det som av lärarna i vår undersökning såg som den främsta orsaken att föräldrarna uteblev från utvecklingssamtal, var att de glömt tiden eller fått andra förhinder. Det enstaka fall, på skola A, där ointresse eller kulturella orsaker angivits som orsak till frånvaro tyder på en viss negativ syn på föräldrarna som dock verkar begränsad till den enskilda läraren och inte står för skolan som helhet. Vår slutsats blir därför att lärarna på de båda skolorna ser föräldrarna som intresserade och förhållningssättet gentemot föräldrarna blir därmed troligen positivt.

De svarsalternativ vi använt på enkäten är orsaker där föräldrarna ses som ”skyldiga”. För att kunna urskilja om läraren anser att *föräldrarna* har del i orsaken eller om det är lärarens

fel hade det varit intressant att ange svarsalternativ som till exempel ” jag har inte kontrollerat om föräldrarna behöver inbjudan på sitt modersmål, inbjudan kan vara otydlig i syftet” och så vidare. Eftersom lärarna i vår undersökning inte anser att språk och oklara syften är orsak, till att föräldrarna uteblir från utvecklingssamtal, skulle man kunna fråga föräldrarna och jämföra deras svar med lärarnas, för att se om de stämmer överens.

Vi tycker att det är viktigt att lärare uppmärksammas på att det inte finns någon lag som tvingar föräldrar att delta i utvecklingssamtal. Det handlar istället om det svenska samhället och den svenska skolans normer. Det vill säga det är ”en oskriven lag” där den förälder som kommer till utvecklingssamtalet uppfattas som engagerad och därmed ses som en bra förälder.

Hur förbereder lärarna utvecklingssamtal?

Som Buckhöj-Lago (2005) uttrycker är en av förutsättningarna för att ett utvecklingssamtal ska vara givande, att läraren faktiskt känner eleven. På båda våra undersökningsskolor använder man enkäter för att förbereda eleverna inför samtalet, vilket också kan var ett bra sätt att lära känna eleven. Ingen av lärarna väljer att intervjua eleverna. Vår undersökning visar att fyra av tretton tillfrågade lärare varken intervjuar eleverna eller låter dem besvara en enkät. Vi hoppas att deras egen dokumentation samt dagliga kontakt med eleven ger tillräckliga kunskaper om eleven för att utvecklingssamtalet ska bli givande.

Syften och mål

Enligt Alfakir (2007) ska föräldrarna ses som experter med viktiga kunskaper om sina barn, Genom att bemöta föräldrarna som kompetenta gör vi dem lika viktiga för elevens skolgång som läraren. Som vi sett i Bouakazs (2007) avhandling och Alfakirs (2004) bok är det ett stort önskemål från föräldrarna med tydlig information om skolans syften och mål. Skolverket skriver också i sina råd om hur föräldrarna och eleven på utvecklingssamtalen ska få information om elevens kunskapsutveckling i förhållande till syften och mål. Detta gör att vi anser att utvecklingssamtalens förberedelse bör börja redan med att föräldrarna får möjlighet att diskutera med varandra och ställa frågor till lärarna och eventuellt skolledningen om skolans syften och mål.

På skola A informerar man inte om syftet med utvecklingssamtal på föräldrarnas eget modersmål. Vi har tolkat lärarnas svar som att det gäller både skriftlig och muntlig information. På skola B ger man i huvudsak informationen på föräldramöten, men det är ingen självklarhet att ha tolkhjälp.

Vi föreslår att man på skolorna borde ha föräldramöten i språkhomogena grupper, då med tolkhjälp mellan föräldrar och lärare, alternativt att man låter modersmålsläraren få en central roll på dessa möten som representant för skolan. De möten där alla föräldrar deltar (det vill säga möten där alla språk är blandade) *bör* tolk vara närvarande.

Tolk

På skola B, med cirka 25 % elever med svenska som andraspråk, bokade de tillfrågade lärarna tolk till övervägande antal av sina utvecklingssamtal. I jämförelse med skola A, där

100 % av eleverna har svenska som andraspråk, bokades tolk till mindre än hälften av samtalen.

Det förekom på skola B att föräldrar avböjde tolkhjälp eftersom det är en mindre ort och föräldrarna inte ville att tolken skulle få inblick i familjen. I detta fall skulle det kunna uppstå en konflikt i valet mellan att boka tolk eller inte. Enligt förvaltningslagen ska tolk användas i kontakt mellan myndigheter och personer som inte behärskar svenska språket. Vi tycker att det ska tydas som att man vid minsta misstanke om möjliga missförstånd på grund av språksvårigheter, bör boka tolk. Detta för att säkerställa att föräldrarna får den information de behöver för att kunna bevaka sina barns rätt till kunskapsutveckling (Lpo 94).

Eftersom det är skolans ansvar att föräldrarna får den information de behöver, kan skolan välja att boka tolk även om föräldrarna avböjer tolkhjälp. Genom att boka tolk utan föräldrarnas medgivande har skolan å ena sidan uppfyllt sin skyldighet genom att säkerställa föräldrarnas rättighet till inflytande och påverkan men å andra sidan utövat makt genom ”myndighetsstatus” därför att de bortsett från föräldrarnas vilja. Det är viktigt att bemöta föräldrarna som kompetenta och visa dem respekt vilket gör att ett sådant beslut måste fattas med fingertoppskänsla. Samtidigt tror inte vi att konflikten mellan att boka tolk eller inte, kommer att uppstå om läraren känner familjen väl.

Tid och plats

Det vanligaste i vår undersökning var att läraren bestämde tid och plats för utvecklingssamtalet. De allra flesta av lärarna använde klassrummet som lokal för samtalet. Att föräldrarna får vara med och bestämma angående tid och plats ökar deras känsla för jämbördighet och att de känner sig välkomna i skolan (Buckhöj-Lago, 2005). Alfakir (2004) påpekar att det är viktigt att föräldrarna inte tvingas att sitta på sina barns platser i klassrummet eftersom de då kan relatera till sin egen eventuellt dåliga skolgång, något som våra egna erfarenheter har visat oss.

I Bouakazs (2007) undersökning uttryckte föräldrarna att de tyckte sig bli bemötta som om de hade lägre status på grund av sitt ursprung samt, att en kallelse till skolan oftast innebar att det fanns ett problem vilket påverkade föräldrarnas inställning negativt från början. Det är därför viktigt att fundera över hur man förbereder och bjuder in till utvecklingssamtal för att bädda för ett samtal som fungerar som en dialog och har substans.

Utvecklingssamtalet ur en ”empowerment”-synvinkel fokuserar på eventuella gap i maktrelationen mellan lärare och föräldrar. Ett avstånd som måste överbryggas för att utvecklingssamtalen ska fylla sitt syfte: att lyfta eller just bemyndiga föräldrar och elever som kompetenta att delta i och forma sin egen utveckling och sitt eget liv.

Reflektion

Vi tycker oss se att skolan, trots införandet av utvecklingssamtalen i Lpo94 och de individuella utvecklingsplanerna 2006, fortfarande till stor del arbetar utan att ha utvecklingssamtalet i fokus, och inte heller med fokus på att samtalet är en del i elevens kunskapsutveckling. De resultat vi fått och den forskning vi behandlat tyder på att vi i vår kommande yrkesroll, för att kunna hålla givande utvecklingssamtal, måste planera och arbeta med utvecklingssamtalet i fokus. Storleken på klasserna måste dimensioneras efter

att läraren ska kunna lära känna eleven, dokumentera kunskapsutvecklingen samt planera undervisningen efter mål i elevens individuella utvecklingsplan.

Eftersom inget reellt (lagstadgat) krav finns på föräldrarna att delta i utvecklingssamtalen, måste samtalets innehåll och mening ges en större betydelse för föräldrarna. Mycket tyder på att föräldrasamverkan är viktig för elevens kunskapsutveckling. Därför måste skolan i förberedelserna ge föräldrarna möjlighet att diskutera och ställa frågor om skolans mål och syften, för att föräldrarna ska känna att utvecklingssamtalen är viktiga och att de själva kan tillföra något. Att *kalla* eller *inbjuda till* utvecklingssamtal, planera tid och plats samt användning av tolk eller inte är också delar som har stor betydelse för att utvecklingssamtalet ska fungera väl. Sammantaget gör ovanstående att utvecklingssamtalets betydelse och dess förberedelse måste få en mer central roll i skolans dagliga arbete. Vill vi ha intresserade föräldrar som kommer till och deltar i utvecklingssamtalen, måste de ha en möjlighet att förstå *varför* de ska delta och vara intresserade.

Referenser

Alfakir, Nabila (2004), *Skapa dialog med föräldrarna: integration i praktiken*, Hässelby: Runa

Andersson, Bengt-Erik (2001), *Som man frågar får man svar: en introduktion i intervju- och enkätteknik*, Stockholm, Prisma: ePan

Bouakaz, Laid (2007), *Parental involvement in school: What hinders and what promotes parental involvement in an urban school*, Malmö, Holmbergs

Buckhöj-Lago, Lena (2005), *Utvecklingssamtal – perspektiv och genomförande*, Solna, Ekelunds Förlag

Cummins, Jim (1988), *Minority Education; From shame to struggle*, Clevedon, Multilingual Matters, s.130, 136-144, 149, 152, 251, 307, 390-394

Cummins, Jim (2001), "Empowering minority students: A framework for introduction", Harvard Educational Review, Cambridge, 71 (4), s. 649-675

Einarsson, Jan (2004), *Språksociologi*, Lund, Studentlitteratur, s. 87-101

Erikson, Lars (2004), *Föräldrar och skola, Örebro,* Örebro Universitetsbibliotek

Hartman, Sven (2003), *Skrivhandledning för examensarbeten och rapporter*, Falun, Natur och Kultur

Grundskoleförordningen (1994:1194). (2007-04-29).

Lpo94, *Läroplan för grundskolan 1994.* (2007-03-30). http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069

Myndigheten för skolutveckling, *STYRDOKUMENT - Ett utdrag ur förordningar och föreskrifter som reglerar utvecklingssamtalet*, Förvaltningslagen (1986:223). (2007-04-25 u.å). http://www.skolutveckling.se/digitalAssets/23299_styrdok.pdf

Skolverket (2006), *Allmänna råd och riktlinjer för Individuella Utvecklingsplaner*. (2007-04-25). http://www.skolverket.se/skolfs?id=1225

Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen, *Lexin on-line.* http://lexin.nada.kth.se

Vetenskapsrådet. (2007-05-02). http://www.codex.vr.se/sh/anonymitet.html

Vetenskapsrådet (1990), *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning,*

Bilagor

1 Brev till lärarna
2 Enkät

Brev till lärarna

Hej

Vi *är två lärarstudenter som* läser på Lärarhögskolan i Stockholm. Just nu arbetar vi med vår C-uppsats för att i juni ta lärarexamen med inriktning på Svenska som andraspråk med behörighet för F-5.

”Från 1994 gjordes utvecklingssamtalen till ett obligatoriskt inslag i ***grundskolan*** *och betygen begränsades till de två sista åren. Samtalen ska genomföras minst en gång varje termin vilket innebär att eleven har haft minst fjorton samtal bakom sig när han/hon får sitt första betyg. Utvecklingssamtalet, som ska hållas mellan elev, förälder och lärare, bygger på* ***ömsesidighet och förtroende****. Avsikten är att alla tre parter ska ha möjlighet att överblicka utvecklingen i elevens lärande och sociala förmåga”*

(Utdrag från Myndigheten för Skolutvecklings hemsida; http://www.skolutveckling.se/demokrati_jamstalldhet_inflytande/utvecklingssamtal/) .

Nyckelbegreppen i vår uppsats kommer att vara ”Utvecklingssamtal, föräldrakontakt samt andraspråkstalare”. Vi har valt att skriva uppsatsen ur ett lärarperspektiv och ber därför om Din hjälp. *Du måsta inte vara lärare i Svenska som andraspråk, vi vill ha allas tankar kring ämnet!!*

Vi ber dig besvara följande enkät. Uppskattningsvis tar det 5 minuter!
Enkäten är anonym och du behöver inte ange vilken skola du arbetar på. Enkäten besvaras på en skola i Stockholmsområdet och en i Dalarna. Vi ber dig lägga ifylld enkät i brevlådan utanför X rum senast fredag 20 april 12.00.

Tack för din medverkan!

Maria Ekenberg och Gunvi Yrjänä

Enkät

Jag tog lärarexamen år _____
Jag ansvarar för utvecklingssamtal i årskurs_____
Antal elever som jag ansvarar för_____
Av dessa elever uppskattar jag att X-% har annat modersmål än svenska (markera med ett kryss)

0% 50% 100%

SÄTT KRYSS FRAMFÖR ETT ELLER FLERA ALTERNATIV, SOM DU TYCKER STÄMMER, PÅ FÖLJANDE FRÅGOR;

På min skola finns allmänna råd och regler för hur utvecklingssamtal ska förberedas och genomföras. JA___ NEJ___

Föräldrarna får information om syftet med utvecklingssamtal genom –
___information på föräldramöte
___skriftlig information
___ samarbete med modersmålsläraren
___skriftlig information på modersmålet
___annat

Jag förbereder utvecklingssamtal genom –

Intervju med	Enkät till-	Annat-
___ eleven	___ eleven	___ i samarbete med eleven
___ föräldrar	__ föräldrar	___ i samarbete med modersmålsläraren
		___ i samarbete med andra lärare
		___ genomgång av egen dokumentation
		___ bokning av tolk

Eget förslag:

Jag använder tolk i X-% av mina utvecklingssamtal-
(markera med ett kryss din uppskattning i %)

0% 50% 100%

I de fall föräldrarna avböjer tolk fungerar X-% av samtalen väl.
(markera med ett kryss din uppskattning i %)

0% 50% 100%

I de fall jag bedömt att tolk inte behövs fungerar X-% av samtalen väl.
(markera med ett kryss din uppskattning i %)

_____

0% 50% 100%

Tid och plats för utvecklingssamtal

___ Jag meddelar föräldrarna en bokad tid för utvecklingssamtal
___ Annan personal på skolan kallar till utvecklingssamtal
___ Föräldrarna bokar själva tid för utvecklingssamtal (på en bokningslista eller liknande)
___ Platsen bestäms av mig
___ Föräldrarna bestämmer platsen i samråd med mig
___ Jag förlägger alltid mina samtal till klassrummet
___ annat
t.ex._____

I de fall föräldrarna uteblir från samtalet tror jag att det oftast beror på –(sätt *ett* kryss)

___ att föräldrarna p.g.a. språket inte förstår kallelsen
___ att föräldrarna inte förstår syftet med utvecklingssamtal
___ ointresse
___ familjesituation
___ annat, t.ex.
_____

Då föräldrarna uteblir *utan* att meddela –

___ kontaktar jag föräldrarna i sittande stund för att kontrollera om de glömt tiden
___ kontaktar jag dem senare för att boka ny tid
___ undersöker jag anledningen och agerar utifrån den
(t.ex. språksvårigheter, oklart syfte med samtalet, familjesituation)
___ antar jag att föräldrarna avböjer utvecklingssamtal
___ tar jag kontakt och frågar om de avböjer utvecklingssamtal

Jag upplever att utvecklingssamtalet är en dialog mellan mig, eleven och föräldrarna till

_____

0% 50% 100%

I de fall jag upplever att samtalet inte är en dialog tror jag att det oftast beror på- (sätt *ett* kryss)

___ att föräldrarna inte förstår syftet med utvecklingssamtalet
___ ointresse
___ familjesituation
___ språksvårigheter

Jag anpassar formen för mina samtal efter de *föräldrar* som ska delta till-
(markera med kryss din uppskattning i %)

0% 50% 100%

Tycker du vi har missat något viktigt så blir vi mer än glada om du skriver en rad om det här.

TACK för din medverkan!